

Historická demografie je oborem, jehož metody na území někdejšího Československa začaly pronikat v šedesátých letech 20. století a od té doby zde trvale zakoťvily, čehož důkazem je i časopis Historická demografie založený v roce 1967. Je pravda, že těžiště historikodemografického výzkumu se tehdy soustředilo spíše do českých zemí než na Slovensko, což do značné míry souviselo i s pramennou základnou, jejíž podstatou je práce s matrikami. V českých zemích bylo totiž možné navázat na tradici výzkumu matrik případně dalších pramenů, jako jsou soupisy poddaných, kdežto na Slovensku podobný zájem tehdy chyběl.

Cesty, které vedly k etablování oboru historické demografie na Slovensku, i obtíže, s nimiž se zájemci o tento obor museli a musejí vyrovnávat, ukazuje nejnovější práce Jána Goliana, výrazného představitele slovenské historické demografie, autora četných publikací právě z oblasti historické demografie. Lze konstatovat, že J. Golian svým posledním autorským počinem poněkud vybočil z této výzkumně orientované řady svých studií, když svoji pozornost obrátil tentokrát na metody, které historický demograf uplatňuje při práci s matrikami. Svoji publikaci deklaruje přímo jako učebnici, z čehož vyplývá, že jde o text, který je primárně určen vysokoškolským studentům. I přesto se však domnívám, že toto dílo nalezne mnohem širší uplatnění a že po něm rádi sáhnou i laičtí zájemci o historikodemografické či genealogické výzkumy.

Učebnice obsahuje kromě úvodu a závěru celkem jedenáct kapitol, které vytvářejí ucelený obraz toho, jak vypadá historikodemografický výzkum. První dvě kapitoly přibližují vznik oboru a jeho rozšíření v Evropě i na Slovensku, když akcentují především práce nejvýznamnějších průkopníků tohoto oboru: Louise Henryho, Michela Fleuryho, Petera Lasletta, Edwarda Anthonyho Wrigleye a Rogera S. Schofielda. Třetí a pátá kapitola jsou věnovány charakteristice i kritice církevních matrik coby klíčového pramene historikodemografického výzkumu. J. Golian však neopomíná upozornit ani na další relevantní prameny, které historický demograf obvykle zahrnuje do svého výzkumu – totiž na soupisy obyvatel, konskripce či cenzy, které jsou důležité při poznání velikosti a struktury zkoumané populace, jak ukazuje čtvrtá kapitola. V kapitolách 6 až 8 jsou představeny metody výzkumu jednotlivých demografických procesů – porodnosti, sňatečnosti a úmrtnosti – které se opírají o agregativní analýzu příslušných typů matrik. Ve třech závěrečných kapitolách jsou pak ukázány další konkrétní metody a typy výzkumů, které lze za pomoci matrik realizovat – metoda rekonstrukce rodiny, historicko-antropologický výzkum a výzkum epidemií.

Každá z uvedených kapitol má stejnou, velmi přehlednou strukturu, která text rozděluje na část informativní – teoretickou – a procvičovací – praktickou. Čtenáři jistě ocení velmi názorný popis základních statistických metod, bez nichž se historický demograf neobejde, k nimž lze například řadit výpočet jednotlivých hrubých měr apod. Za velmi důležité považuji i to, že publikace je vybavena četnými ukázkami pramenů, na jejichž základě je možné udělat si konkrétní představu o způsobu práce historického demografa i o celkové časové náročnosti. Vzhledem k tomu, že se jedná o učebnicový text, neopomněl J. Golian poskytnout studentům i možnost, aby si znalosti, které získají četbou jeho knihy, procvičili. V textu jsou umístěny jak cvičné úlohy, k nimž je poskytnuto řešení, tak úvahově laděné otázky zařazené vždy na závěr jednotlivých kapitol. I když čtenáři ne vždy mohou nalézt odpovědi na otázky přímo v textu, je formulace dalších problémů důležitá pro to, aby studenti mohli získat a pochopit širší kontext výzkumu, případně i jako motivace k hlubšímu poznání zkoumané problematiky. K tomu ostatně slouží i další doporučená literatura, která představuje další užitečný nástroj, který publikace ke zpřístupnění historickodemografického výzkumu využívá.

Závěrem lze shrnout, že *Kapitoly z historické demografie* představují velmi užitečnou publikaci, která si bezpochyby nalezne své čtenáře, a to nejen na Slovensku, ale i u nás. Posledním podobně koncipovaným textem, který na toto téma vyšel v Čechách, jsou totiž skripta *Základy historické demografie* napsaná Eduardem Maurem v roce 1983. Vzhledem k tomu, že aktualizace tohoto učebního textu z pera mladších generací zatím není na obzoru, bude kniha Jána Goliana významnou pomůckou i pro české studenty historie a dalších příbuzných oborů.

Alice Velková